

dr hab. Marek Tatko
Akademia Sztuk Teatralnych
im. St. Wyspiańskiego w Krakowie
Filia we Wrocławiu

W P Ł Y N Ę Ł O
dnia 2019-07-30
L. Dz. 1346/2019 podpis Ekier A.

Wrocław, 20 lipca 2019 r.

**Recenzja dorobku artystycznego i pedagogicznego oraz rozprawy doktorskiej
magistra Mateusza Smaczego pt. „Świadomość ciała aktora - lalkarza. Próba analizy
motoryczności aktorskiej oraz jej przełożenia na motoryczność lalki, w oparciu o rolę
Gustawa w spektaklu *Śluby panieńskie* w reżyserii Artura Dwulita.”**

Pan Mateusz Smaczny już jako student Wydziału Sztuki Lalkarskiej Akademii Teatralnej w Warszawie wykazywał się szczególnymi umiejętnościami i wrażliwością niezbędną w wykonywaniu zawodu aktora - lalkarza. Studia ukończył w roku 2012 z wynikiem celującym, a w ich trakcie otrzymał stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego za wybitne wyniki w nauce. Ze szkolnymi spektaklami wystąpił na wielu festiwalach w kraju i za granicą, m.in. w Toruniu, Radomiu, Tallinie i Nitrze.

Zaraz po ukończeniu studiów dostał angaż do Białostockiego Teatru Lalek, gdzie zagrał już kilkanaście znakomicie ocenionych przez publiczność i krytykę ról w przedstawieniach: *Texas Jim*, *Kandyd*, czyli *Optymizm i Słomkowy kapelusz* w reż. Pawła Aignera, *Pięcioksiąg Izaaka i Ciebie* w reż. Wojciecha Kобрzyńskiego, *Jaśniepanienka* w reż. Olega Żiugźda, *Piotruś i wilk* w reż. Bernardy Bieleni, *Karnawał zwierząt* w choreografii Karoliny Garbacik, *Cudowna lampa Aladyna* w reż. Andreasa Veresa, *Śluby Panieńskie* w reż. Artura Dwulita, *Piękna i Bestia* w reż. Branio Mazucha, *Nauka latania* w reż. Joanny Gerigk czy *Teatr Cieni Ofelii* w reż. Katy Csato.

Aktywność zawodowa pana Mateusza Smaczego nie ogranicza się tylko do BTL-u. Gościnnie zagrał bowiem główną rolę Szewczyka w spektaklu *O straszliwym smoku, dzielnym szewczyku, prześlicznej królownie i królu Gwoźdźdzu* w reż. Krzysztofa Raua w Teatrze Muzycznym im. Danuty Baduszkowej w Gdyni. Wystąpił także w spektaklu *Mauzer* w reż. Theodorosa Terzopoulosa w Instytucie im. Jerzego Grotowskiego we Wrocławiu. W większości wyżej wymienionych spektakli Mateusz Smaczny gra znaczące role, znakomicie odnajduje się w stylistyce gry i konwencjach teatru lalek - od teatru cieni, poprzez klasyczne jawajki i lalki hybrydowe aż do planu stricte aktorskiego, musicalu czy groteski. Jego umiejętności i talent są elementem, bez którego trudno wyobrazić sobie niektóre z tych dzieł.

Przedstawienia te wzięły udział w licznych festiwalach i konkursach w Polsce i na świecie, m. in. *Lalka-nie-lalka* w Białymstoku, *Lalki nad Niemnem* w Grodnie /Białoruś/, Międzynarodowy Festiwal Teatrów Lalek w Mińsku /Białoruś/, Międzynarodowy Festiwal Teatrów Lalek w Kownie /Litwa/, *Metamorfozy Lalek* w Białymstoku, Międzynarodowy Festiwal Szekspirowski w Bitoli /Macedonia/, *Spotkania* w Toruniu, Festiwal Kultury Żydowskiej Zachor - Kolor i Dźwięk w Białymstoku, *Walizka* w Łomży, Międzynarodowy Festiwal Teatrów dla Dzieci w Nabulu /Tunezja/, Przegląd Nowego Teatru dla Dzieci we Wrocławiu, Międzynarodowy Festiwal Lalek i Form Alternatywnych w Pilźnie /Czechy/. Ponadto przedstawienie *Karnawał zwierząt* zostało

zaprezentowane w Shenzhen /Chiny/ w ramach projektu China BTLscope, a *Piotruś i wilk* wzięło udział w prestiżowym programie Teatr Polska i zostało wystawione w małych ośrodkach województwa podlaskiego i warmińsko - mazurskiego.

Za swoją twórczość Mateusz Smaczny otrzymał już wiele nagród. W 2015 roku na XXII Międzynarodowym Festiwalu Teatrów Lalek Spotkania w Toruniu - za najlepszą rolę męską - Filozofa w przedstawieniu *Jaśniepanienka*. Polski Ośrodek Lalkarski Polunima przyznał mu wyróżnienie dla najbardziej obiecującego aktora - lalkarza młodego pokolenia w 2016 roku, za rolę Gustawa w *Ślubach pańieńskich*. Natomiast w 2019 roku otrzymał nagrodę za drugoplanową rolę męską w słuchowisku *Życie na zderzaku* na XIX Festiwalu Teatru Polskiego Radia i Teatru Telewizji „Dwa teatry - Sopot 2019”. Wszystkie te osiągnięcia to efekt intensywnej pracy Mateusza Smaczego nie tylko w trakcie studiów, ale także wielu warsztatów, podczas których rozwijał swoje zainteresowania np. *teatru NO* prowadzonych przez aktorów teatru Tessenkai, wokalnych *Natural Voice Perfection* prowadzonych przez Marka Stawińskiego, dubbingowych prowadzonych przez studio *Start International*, warsztatów prowadzonych przez Leszka Bzdyla, warsztatów *Ukryty przeciwnik* prowadzonych przez Roberta Niżnika czy *Biomechanika teatralna Wsiewołoda Meyerholda* prowadzonych przez Aleksieja Lewińskiego. Sam doktorant też próbuje już prowadzić warsztaty m. in. z *Zadań aktorskich z przedmiotem, Scenicznej pracy ze słowem* czy z zakresu *Teatru cieni*.

Tuż po studiach Mateusz Smaczny rozpoczął pracę jako asystent na Wydziale Sztuki Lalkarskiej w Białymstoku Akademii Teatralnej im. A. Zelwerowicza w Warszawie. Współpracował z prof. dr hab. Sylwią Janowicz - Dobrowolską, prof. Piotrem Damulewiczem, prof. Zdzisławem Dąbrowskim, a także dr Anną Gajewską, Barbarą Muszyńską oraz mgr Michałem Jarmoszukiem. Zaczął także pracować samodzielnie ze studentami w przedmiotach *Gra aktorska pacynką* i *Zadania aktorskie z przedmiotem*. W pracy pedagogicznej doktorant odnosi już duże sukcesy, czego dowodem jest współautorstwo scenariusza i opieka artystyczna nad spektaklem studentki Karoliny Martin *Trzy ćwierci do śmierci*. Za spektakl ten aktorka otrzymała stypendium twórcze prezydenta Białegostoku oraz nagrody na Festiwalu Teatrów Niezależnych Garderoba w Warszawie, XV Międzynarodowych Spotkaniach z Monodramem w Suwałkach, VI Ogólnopolskim Festiwalu Monodramów MONOfest w Łodzi. Spektakl został też zakwalifikowany do projektu Teatr Polska 2019. Na 6. Koszalińskich Ogólnopolskich Dniach Monodramu przedstawienie to zebrało aż kilka nagród, a Maja Ignasiak w Tygodniku Koszalińskim z dnia 12.10.2018 r. recenzowała: *Stara kobieta, pokarana nadmierną długowiecznością za sprawą kłótni swej prababki, dokonuje rachunku sumienia. Pyta, czy dodatkowo ciąży na niej przekleństwo zazdrosnej o jej męża wiejskiej szeptuchy, czy sama za to odpowiada? W końcu, czy ktoś jej przyjdzie z pomocą? Scenariusz, na podstawie dawnych opowieści z okolic Supraśla, napisali Karolina Martin i Mateusz Smaczny, sprawujący opiekę artystyczną nad studentką i reżyser jej dyplomowego spektaklu.... Cienką, misterną kreską rysuje postać, która mogłaby być każdym. Rozpaczka i śmieje się z siebie. Prawuje się Bogiem i wyklóca o drobiazgi z cieniami przeszłości. Każdy ruch ręką, odrzucenie głowy, skierowanie na widza nieruchomego oka ma znaczenie i siłę oddziaływania. Brzmi w tym melodia, ludowość, człowieczeństwo typowe dla kultury wschodnich krańców Polski.*

Podstawą pracy doktorskiej Mateusza Smaczego jest rola Gustawa w *Ślubach pańieńskich* Aleksandra Fredry oraz wszelkie aspekty pracy aktora z własnym ciałem, które mogą mieć

bezpośrednie przełożenie na sceniczną pracę z lalką. Praca zatytułowana *Świadomość ciała aktora - lalkarza. Próba analizy motoryczności aktorskiej oraz jej przełożenia na motoryczność lalki, w oparciu o rolę Gustawa w spektaklu Śluby panieńskie w reżyserii Artura Dwulita*, została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Sylwii Janowicz - Dobrowolskiej. Posiada ona spójną i czytelną kompozycję: od wprowadzenia, gdzie autor zastanawia się nad istotą i ważkością pracy aktora z własnym ciałem i wyznacza sobie kierunki pracy nad nim w celu osiągnięcia kreacji postaci i poruszającego teatralnego świata, poprzez niezwykle analityczne rozważania dotyczące psychofizycznej kondycji aktorskiej po refleksje nad indywidualnością twórczą. Rozważania te prowadzą autora do stwierdzenia, że „...animator w pracy z lalką powinien dążyć do osiągnięcia **efektu organiczności na dwóch poziomach**. Pierwszy związany jest z **sugerowaniem życia** i odnosi się bezpośrednio do wiedzy o mechanizmach żywego organizmu, a więc do **biomechaniki**. Drugi dotyczy **wewnętrznej spójności ruchu animanta z jego formą**. Kiedy **ciało lalki** połączy się na scenie z **ciałem aktora** i będą się nawzajem uzupełniać, obie razem stworzą jedyną w swoim rodzaju **postać sceniczną** i osiągną pełen **lalkarski efekt organiczności**.”

Zacytowałem ten fragment ponieważ konsekwencją jego jest drugi rozdział - zatytułowany *Biomechanika lalkarska*, do napisania którego zainspirowały autora analizy najważniejszych tendencji dotyczących pracy z ciałem w teatrze XX i XXI wieku, a w szczególności dokonania Wsiewołoda Meyerholda. Były one znakomitym punktem wyjścia do nowych odkryć wciąż niezbadanego w całości świata animacji teatralnej. Przy czym trening biomechaniczny Meyerholda nie jest tu traktowany jako wzór, lecz jako idea umożliwiająca przeanalizowanie najważniejszych aspektów biomechaniki ciała, z możliwością ich odpowiedniego zastosowania dla współczesnego i wszechstronnego aktora - lalkarza. Autor pisze tu o znaczeniu treningu fizycznego w samodoskonaleniu aktorskim, namawia nas do umiejętnej pracy z ciałem /podając liczne tego przykłady/, dzięki której „...możemy głębiej wejść w świat teatru, który zajmuje się zwykle tym, co wykracza poza znaną, otaczającą nas rzeczywistość, a co za tym idzie, wymaga także **przekraczania granic naszej codziennej motoryczności**.” Wyjaśnia także, że taka technika ciała, związana bezpośrednio z motorycznością człowieka ma niebagatelne znaczenie dla budowania indywidualności twórczej.

Zagadnieniom tym autor poświęca kolejną, trzecią część pracy, w której podejmuje próbę zapisu procesu poznawania jego własnej indywidualności. Zdając sobie sprawę, że kolejne doświadczenia /jest przecież dopiero na początku swojej drogi artystycznej/ mogą prowadzić go w zupełnie inne rejony, wtajemnicza nas we własny, intymny świat doznań. Posługuje się przy tym metaforą żywiołów. Autonomiczne procesy życiowe organizmu, których idea materializuje się w konkretnych jakościach ruchu i psychofizycznym kontakcie aktora z otaczającym go teatralnym światem współgrają ze świadomością owych czterech żywiołów. Smaczny pisze: „Zrozumienie istoty owych żywiołów, odnalezienie indywidualnego połączenia z każdym z nich i poszukiwanie odpowiedniego **balansu** między nimi, zarówno w kontekście swojej osoby jak i kreowanej postaci, stanowi dla mnie istotę aktorskiej samoświadomości.” „Świadome, myślące i reagujące” ciało aktora jest doskonałym medium dla teatralnego przeżycia.

Ostatnia część doktoratu to drobiazgowy i precyzyjny opis pracy nad rolą Gustawa w *Ślubach panieńskich* Aleksandra Fredry. Doktorant rozważa w niej zależności zachodzące pomiędzy motorycznością ciała aktora a motorycznością lalki oraz możliwości przełożenia motoryki żywej postaci scenicznej na postać lalkową. Najwięcej miejsca autor poświęca w niej oczywiście biomechanice Gustawa, gdzie analizuje postać pod względem anatomii plastycznej,

anatomii funkcjonalnej, szczegółowo bada ruchy rąk, głowy czy sposób oddychania, który połączył animatora z lalką. Jak zaznacza: „Odnalezienie w lalce jej organicznego oddechu, który będzie bezpośrednio związany z oddechem animatora jest pierwszym krokiem do prawdziwego ożywienia lalki. W połączeniu z oddychaniem wszystkie wypracowane mechanicznie ruchy i gesty stają się żywe, zarówno w oczach widza, jak i animatora, który od tego momentu zaczyna podążać za przeżywaniem lalki i nadawać jej działaniom konkretne **zabarwienia**. Trening wszystkich ruchów lalki w połączeniu z oddechem przenosił mnie zatem z przestrzeni **poruszania lalką** w przestrzeń **gry**.” O przedstawieniu tym pisała m. in. Anna Kopeć w *Kurierze Porannym* 2.10.2016 r.: ...Bohaterowie „Ślubów panieńskich” to wyraziste postacie. Jedni nerwowi i uparci, drudzy łagodni i nieco wycofani. Profesjonalny aktor bez problemu wcieli się w każdą z tych ról. Jak jednak prawdziwy charakter pokazać za pomocą pozbawionej mimiki lalki? Całą gamę patentów mają na to niezawodni białostoccy lalkarze. Wystarczy kilka gestów, póz, a czasem zdawać by się mogło, że także min, by zaprezentować prawdziwe oblicza swoich postaci i zależności między bohaterami. Z ogromną przyjemnością ogląda się bardzo precyzyjnie prowadzone kreacje. Na scenie świetnie wypada zawadiacki Gustaw, Albin zamasyżuje odrzucający opadającą na oczy grzywkę oraz pełna wdzięku, ale też uporczywa Aniela.

Swoje obserwacje i doświadczenia Mateusz Smaczny z powodzeniem i świetnymi rezultatami wykorzystuje w pracy pedagogicznej na Wydziale Sztuki Lalkarskiej Akademii Teatralnej w Białymstoku. Praca doktorska Pana Mateusza Smaczego jest niezwykle wartościowa i interesująca, zarówno pod względem merytorycznym jak i estetycznym. Zawiera bogatą bibliografię, wiele fotografii i rysunków. Jest precyzyjna i logiczna, napisana z wielką pasją i intuicją aktorską. Wiedza i doświadczenie zawodowe pana Mateusza Smaczego /pomimo niewielu lat pracy/ jest imponujące.

Konkluzja

Biorąc pod uwagę bogaty dorobek artystyczny, interesujące doświadczenia aktorskie i pedagogiczne, a także dużą wartość rozprawy doktorskiej „Świadomość ciała aktora - lalkarza. Próba analizy motoryczności aktorskiej oraz jej przełożenia na motoryczność lalki, w oparciu o rolę Gustawa w spektaklu *Śluby panieńskie* w reżyserii Artura Dwulita.” popieram wniosek Rady Wydziału Sztuki Lalkarskiej w Białymstoku Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie o nadanie magistrowi Mateuszowi Smacznemu stopnia doktora w dziedzinie nauk teatralnych /na podstawie art. 13 ustawy z dnia 13 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach - Dz. U. nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami/.

Wrocław, 20 lipca 2019

